

AZ ERDÉLYI KULTÚRZÓNA ÜGYE A NÉPSZÖVETSÉG ELŐTT

ROMÁNIA közoktatásügyi minisztere 1924. évi május hó 3-án 40.771. sz. a. rendeletével „a román nevelés intenzivebbé tétele érdekében“ az egyes tartományok „vegyes lakosságú“ területein „kultúrznát“ létesített, ahol — a miniszter szavai szerint — a tanítószemélyzet „úgy az iskolákban, mint az iskolán kívül intenzív tevékenységet fog kifejteni.“

E kultúrznába Erdélyben, illetve a Magyarországból átkapcsolt részekből Máramaros, Szatmár, Szilágy, Bihar, Temes, Torontál, Háromszék, Udvarhely és Csik megyék soroztattak be, a bukovinai, besszarábiai és dobrudzsai újonnan csatolt tartományokból pedig egy-egy határszéli vármegye. Ezzel szemben a régi királyságbeli területekből semmi.

A miniszternek ezt a rendeletét aztán törvényerőre emelte az 1924. évi június 26-án megszavazott „állami népoktatásról“ szóló törvény, amelynek 159. §-a szabályozza a kultúrznát s az erdélyi, illetve az átcsatolt területeken Temes-Torontál helyébe Hunyad megyét vette be a kultúrznába s ezenkívül azt Maros-Torda és Torda-Aranyos megyékre is kiterjesztette.

A rendelet, illetve a törvény szerint a kultúrznában működő tanítószemélyzet azon esetben, ha „régii királyságbeli“, fizetésének háromszorosára terjedő átköltözés! költségen kívül, 50%-os fizetési pótlékban részesül s fizetése négy, illetve végleges letelepedés esetén három évenként automatikusan felemeltetik. Ezenfelül a törvényben az előléptetésekre megállapított várakozási ideje is egy, illetve két évvel megrövidítettik.

Azok a tanítók, akik kijelentik, hogy a kultúrznába sorozott területen akarnak végleg letelepedni, a földreform során kisajátított s állami rezervában tartott földbirtokból egyenként 10 hold területű földbirtokot is kapnak — ingyen.

Ha egy pillantást vetünk Románia térképére, azonnal megállapíthatjuk, hogy a kultúrzna mindenütt az újonnan szerzett területek határszélein húzódik el s ebbe kapcsolattak be — ezenkívül — az erdélyi székely vármegyék is, tehát az összes erdélyi székelyek; ellenben nincsen benne semmi a szászok és svábok által lakott területekből.¹

Már maga ez az egy tény nyilvánvalóvá teszi a kultúrzna igazi célját, amelyet a hivatkozott népoktatási törvény indokolása is elárul (a szenátus 1924. évi június 6-ról kiadott hivatalos parlamenti tudó-

¹ V. ö. a Magyar Szemle II. (1928) 159. lapján közölt térképet Barabás Endrétől.

sításai, 1331. oldal). „E szerint: a törvényjavaslat legfontosabb intézkedéseinek egyike az, hogy kiváló tanítóknak előnyöket biztosít, akiknek nemzeti és tanítói munkája különösen kívánatos a határvidékeken és Csik, Háromszék, Udvarhely megyékben. Ezeken a vidékeken a román elem el volt nyomva és az idegenek elnemzetietlenítették.“

Még világosabban kitűnik ez a cél a kultúrözna megteremtőjének, Anghelcsu miniszternek az Universul című lap 1927. évi július 17. számában közölt egy nyilatkozatából, ahol — többek között — a következőket jelentette ki:

„A székelyföldi állami iskolák kérdése állandóan különös figyelmünk tárgyát képezi. Ennek a problémának minden részletkérdéseiről oly jól vagyok értesülve, hogy Csik és Háromszék megyékben s általában az egész Székelyföldön a szükséges intézkedéseket a helyszínén megtettem ... Minden igyekezetünk, főleg a nem románok által lakott községekben, az állami iskolák számának a növelésére kell irányuljon ...

Ellenőrzőközegeimtől megkövetelem, hogy e vidékeken különös éberséggel őrködjenek az állam érdekei felett, hogy új iskolák létesítésén fáradjanak s teremtsék meg a román tanítók lelkes hadseregét, mely hivatásától és e terület különleges feltételei által rájuk rótt nehéz feladat tudatától legyen áthatva. Meg fogom tenni a szükséges intézkedéseket, hogy Csik megyében, a lehetőség szerint, csak román tanítók neveztesenek ki... A többiek és mindaz, ami a jelenlegi viszonyok fenntartását célozza, ki kell küszöböltessenek... A magyar kisebbség hallatlan, de hiába való áldozattal adózik felekezeti iskoláinak fenntartása érdekében.“

E pár idézetből kétségbevonhatatlanul megállapítható, hogy a kultúrözna „Spiritus rectora“ Anghelcsu miniszter, a kultúröznot egyenesen a határszéleken, de elsősorban a székelyföldön „a jelenlegi viszonyok kiküszöbölésére“ s az ott működő magyar felekezeti iskolák elpusztítására, a székely-magyarok elrománosítására s a magyar kultúra megsemmisítésére hívta életre s ezzel meghúzta a halálharangot a székelyföldi magyar iskolák felett.

A kultúrözna kiterjedésére nézve — mielőtt annak gyászos következményeit ismertetnénk — nem találjuk feleslegesnek egypár statisztikai adatot közölni abból a petícióból, amelyet ezen hírhedt román sovíniszta intézmény ellen, az erdélyi magyar párt nevében Ugrón István, dr. Balogh Artúr, dr. Pál Gábor és Jakabfyy Elemér még 1930. évi szeptember 2-án a Népszövetségi Tanácshoz benyújtottak.

A háború előtt Magyarországhoz tartozott területen létesített kultúrözna“ 47.415 km² négyzögterületet foglal magában 2,324.523 lakossal, akik közül 1,102.648, vagyis az összlakosságnak 47.5%-a magyar anyanyelvű a 47.6%-ot kitevő összesen 1,107.028 románnal szemben.

A kultúrözna a Magyarországtól átcsatolt egész területnek 46.5%-át s az átcsatolt összes lakosságnak 44.5%-át, az annektált magyaroknak pedig 66.4%-át magában foglalja, ami annyit jelent, hogy az annektált magyarok $\frac{2}{3}$ -a a kultúrözna erőszakkal románosító hatalma alá kényserítettett.

A 16.096 km²-t kitevő ú. n. Székelyföldön az 1910. évi utolsó magyar népszámlálás szerint 637.562 lakos élt s ezek 78.7%, vagyis 502.030 magyar-székely s csak 18.1% vagyis 115.744 román.

Ennek dacára ezt az összefüggő magyar lakosságú területet, amelynek csekély számú román lakossága is csak a széleken fekvő egy pár faluban lakik s amelyre a Párizsi kisebbségi szerződés 11. §-a, a „székely iskola-autonómiát“ rendelte megvalósítani, ahol tehát állami iskola de jure nem is létezhetnék, a román kormányzat és a törvényhozás teljes egészében olyan területnek minősítette, amelyen „a román oktatás intenzivitása“ „iskolában és iskolán kívül“ a magyarság rovására osztott bús prémiumokkal intézményesítendő.

A kultúróna berendezkedésével kapcsolatban s annak igazi célja érdekében az említett népoktatási törvény 50., 161—163., 171. és 179. §§-ai azt is elrendelték, hogy a kultúrónában és pedig Anghelescu fentebb idézett szavai szerint főleg a nem románok által lakott községekben állami iskolák létesítendők, amelyeknek minden terhét a községek viselik (161. §.). E terhek közé sorolja a törvény az iskolák építésének a költségeit, valamint azok fenntartását, ideértve az igazgatói lakást is. A bútorok, tanszerek beszerzése, az összes helyiségek fűtésének, világításának s takarításának költségei, valamint az igazgató lakásának fűtése szintén a községet terhelik. Még a szegény tanulók könyveiről, ruházatáról, lakásáról, élelmezéséről s a szolga fizetéséről is a község tartozik gondoskodni, egyszóval minden az állami iskolával kapcsolatos dologi kiadást ő kell fizessen.

Ugyanez áll a községekben szervezendő felnőttek iskoláiról.

Ennek a törvényes rendelkezésnek a célja az, hogy a székely és magyarlakta községek oly nagy mértékben terheltesse meg az állami iskolák létesítési és fenntartási költségeivel, hogy emellett ne maradjon anyagi erejük saját felekezeti iskoláik támogatására.

Ez a cél kifejezésre jutott Bratianu Vintilla akkori miniszterelnöknek 1926. évi október havában Tumu-Severinben tett egy hivatalos nyilatkozatában, amelynek rendjén kijelentette, hogy „Új-Romániában az a gondolat alakult ki, hogy a régi kultúrákat meg kell szüntetni s ezért a nem román népek kultúrájának gazdasági alapjait kell összerombolni. Ez a rombolás elszegényedésükhöz fog vezetni, megállítja fejlődésüket s megbontja társadalmuk struktúráját. Ezekon a romokon épül aztán fel az új román kultúra. A sikerhez nincs egyébre szükség — csak bátorságra.“

A bátorság nem hiányzott. Kezdődött az iskolafenntartó felekezetek s egyházak ingatlan vagyonának elkobzásával (agrárreform), folytatódott a magyar birtokos osztály tervszerű leszegényítésével, a magyar kereskedelem és ipar tönkretételével, s betetőződött az amúgy is eladósított községekre rótt elviselhetetlen iskolaterhekkel s ennek során a falusi birtokosokra kirótt horribilis iskolaadókkal.

A kultúrónában, de elsősorban a székelyföldem fekvő majdnem minden magyar községben kizárólagosan román nyelvű elemi iskolák működnek, amelyek hatósági támogatás mellett iparkodnak megsemmisíteni a magyar felekezeti iskolákat.

A párizsi kisebbségi szerződés rendelkezései dacára Romániában egyetlen olyan iskola nincsen, amelynek teljes oktatási nyelve a tanulók anyanyelve lenne. Még súlyosbítja a helyzetet az, hogy a kultúróna felállítása óta az állami elemi iskolák tanítószemélyzete legnagyobb részben az ókiráltságból rekrutálódik, akik a gyerekek anyanyelvén egy szót sem értenek, — tehát nekik a tantárgyakat megmagyarázni sem tudják. Ilyen tanítás (?) mellett érthető, hogy az erdélyi magyar iskolásgyermek a legegyszerűbb alapismereteket sem képesek az iskolában megszerezni, s bizony szomorúsággal gondolunk arra a kultúrában s alpműveltségben hátrászorított új nemzedékre, amely ezekből az állami iskolákból kikerül. Ezek a magyar gyermekek magyarul helyesen írni s olvasni sem tudnak, a magyar történelemtől, irodalomtól s mind-

arról, ami a magyar léleknek színt és tartalmat ad, halvány fogalmuk sincsen, ők már a magyar nemzetnek 90%-ban elvesztett gyermekei.

És ezeknek az állami iskoláknak a hatósági kényszertől elkezdve a hírhedt névelemzésig minden erőszakos eszköz, az ingyenes oktatástól egyéb kedvezményekig minden propagandamódozat rendelkezésükre áll ahhoz, hogy a magyar gyermekeket a kisebbségi felekezeti iskolákból a maguk iskoláiba hurcolják s ott a benyomást kora leg-hajlékonyabb gyermeki lelkekben iszonyatos nemzetellenes rombolásokat végezzenek.

Ezek a sajnálatos tények kényszerítették az erdélyi magyar pártot arra, hogy 1930 szeptember 2-án a fentebb már említett panasszal forduljon a Népszövetségi Tanácshoz.

Ebben a panaszban a magyar párt rámutatott arra, hogy a kultúr-zóna a párizsi kisebbségi egyezmény 11. §-ban biztosított, mindezeig azonban meg nem valósított székely iskola autonómia legelemibb előfeltételeit lábbal tiporva az egyenlőben elbánás elvére épített fel s a nemzeti rombolás szellemét szolgálja. Kifejtette azt is, hogy a kultúr-zónára vonatkozó intézkedések s az állami iskolák építési s fenntartási költségeinek a községekre való áthárítása sértik a kisebbségi szerződés 9. és 10-ik pontjait, amelyek biztosítják a kisebbségek részére a saját anyanyelvű tanítási nyelvet bíró iskolák létesítését s fenntartását s ezekre nézve egyenlő elbánást s egyenlő segélyezést követelnek meg.

A Népszövetség főtítkársága az erdélyi magyar párt petícióját Románia kormányával közölte, amelynek válaszát Antóniádé követ 1931 január 9-én terjesztette be a főtítkársághoz.

A román kormány válasza a szokásos tagadásokkal, elferdítésekkel s a külföld megtévesztésére készült, de gyakorlatban alkalmazásba soha nem került törvényekkel és rendeletekkel operált, azonban néma hallgatással mellőzi a székely iskolai autonómia kérdését, amelyet a párizsi kisebbségi szerződés 11. §-ában vállalt nemzetközi kötelezettsége dacára mindezeig meg nem valósított, sőt annak megvalósítására kezdeményező, kísérleti lépéseket sem tett, ellenben a kultúr-zóna létesítésével az autonómia alapelveivel merőben ellenkező s annak célját keresztező kisebbségellenes iskolapolitikát inaugurált. A Nemzetek Szövetségének Tanácsa, illetve annak „Hármas vagy kisebbségi bizottsága“ 1931 május 20-án megtartott ülésén „úgy vélte, hogy számára lehetségessé vált a kérdés vizsgálatának a befejezése a román kormány által szolgáltatott felvilágosítások alapján anélkül, hogy a Tanács figyelmét arra felhívná“ s megelégedett azzal, hogy a román kormány beleegyezésével a panaszt, valamint a román kormány által arra adott észrevételeket a „Journal officiel“-ben¹ közzétette s ugyanazt a Tanács tagjaival tájékoztatás céljából közölje.

A székely iskolai autonómia nemzetközileg garantált kötelezettségének mellőzését azonban szóra sem méltatta.

Ezzel az állásfoglalással az erdélyi kultúr-zóna kérdése eltemetettnek látszott. Szerencsére, az eljárási szabályok lehetőséget adnak arra, hogy a kérdés napirendre tűzését a Tanács valamelyik tagja később is kérhesse, sőt a kisebbségnek is joga van arra, hogy — bizonyos korlátozások között — újabb panasszal éljen.

Az erdélyi magyar kisebbség élt ezzel a jogával s hivatkozással arra, hogy még az eljárás rendjén fenntartotta a jogát arra, hogy a petícióját további adatokkal és bizonyítékokkal kiegészítse, 1931

¹ Megjelent Sociéte des Nations. Journal Officiel XIII-e année 1. számában 157—182. oldalakon.

augusztus 25-én egy újabb beadványt terjesztett a Nemzetek Szövetségének Tanácsa elé, amelyben újabb tények és bizonyítékok felsorakoztatásával világosította meg azt, hogy a román kormány által létesített „kultúrzóna“ a párizsi kisebbségi szerződésnek a magyar kisebbségi iskolákra és a székely iskolai autonómiára vonatkozó rendelkezéseit sérti s e sérelemmel szemben jogvédelmet kér.

A népszövetségi főtítkárság az újabb panaszt szintén közölte a román kormánnyal, mely erre vonatkozó észrevételeit ez év április havában terjesztette be.

Így a „kultúrzóna“ kérdése újból napirendre került s remélni lehet, hogy most már a Tanács is érdemlegesen tárgyalni fogja ezt a fontos kérdést.

Éppen ezért nem tartjuk érdektelennek ismertetni azokat a tényeket, adatokat és bizonyítékokat, amelyek a „kultúrzóna“ kérdésének elbírálásánál a Népszövetségi Tanács előtt figyelembe jöhetnek.

A HÁBORÚ ELŐTTI ERDÉLYBEN az erdélyi románok nemzeti küzdelmeinek védő várbástyái az egyházak voltak. Ezek az egyházak létesítették és tartották fenn a román felekezeti iskolákat, amelyekben a tanítás csak másodrangú kérdés volt, elsőrendű fontossággal a nemzeti szellemben való nevelés bírt.

Ezekről az iskolákról írta Popa-Lisseanu, akkori közoktatásügyi államtitkár a „Revista generale al invatamentului“ („Közoktatásügyi szemle“) 1925. évi számában közzétett „A felekezeti iskolák államosítása“ című cikkében a következőket:

„Jól tudjuk, hogy az erdélyi román iskolák nagy szolgálatot tettek nemzetünknek. Senki sem tagadja ezt aényt“. E megállapítás után következik az az álláspont, amelyet a román kormány a magyar felekezeti iskolákkal szemben elfoglalt azért, hogy ezt a „szolgálatot“ a magyarsággal szemben már a priori lehetetlenné tegye. „Éppen ezért kell — írja Popa-Lisseanu — a felekezeti iskolákat megszüntetni. A felekezeti iskolák nem elégszenek meg a fiatalság oktatásával, hanem lelkükbe plántálják a gyűlöletet az ellen az állam ellen, amelyben élnek... A felekezeti iskolákra ma már nincsen szükség, ezek létesítésének okai megszűntek... Nemzeti államokban nincs szükségünk idegen ethnikai tömegek védőbástyáira (citadelláira).“

A román kormány belső álláspontja e félhivatalos nyilatkozatból kétségbe sem vonható nyíltsággal jut kifejezésre. Álláspontja az, hogy — saját tapasztalata szerint — a felekezeti iskolák a nemzeti szellem végvárai, amelyek az idegen kultúra és nevelés hullámcsapásaival szemben sem engedik a nemzeti jelleget és öntudatot kiölni. Ez a helyzet a régi Erdély román népének igen előnyös volt. Ezt az előnyt azonban nem szabad megadni a bekebelezett magyarságnak, mert útját állja az erőszakos románosításnak, tehát kisebbségvédelem, párizsi szerződés, székely autonómia ide vagy oda, — a felekezeti iskolákat meg kell szüntetni.

A román kormányzat ennek az álláspontnak a szolgálatában állította fel a „kultúrzónát“, amelynek igazi célját Angheliescu, Bratianu Vintila és mások már ismertetett nyilatkozatai is elárulják.

Ezzel a belső és igazi célzattal szemben Románia kormánya a Nemzetek Szövetségének Tanácsa előtt azzal védekezik, hogy a „kultúrzónát“ azért létesítette, mert az annektált részekben lakó románság, az annexió előtt elnyomatás alatt élt s ennek következtében sokat veszített ethnikai jellegéből s kultúrája a vele együtt élő más nemzetiségek kultúrája alá hanyatlott.

A román kormány e hivatalos védekezésének hamisságát egy pár számadattal szemléltethetjük.

Onisifor Ghibu jelenleg kolozsvári egyetemi tanár a magyar uralom idejében az erdélyi görög keleti püspökség román iskoláinak főfelügyelője volt. E minőségében, az 1915-ben Bukarestben kiadott „Scola Romaneasca“ című könyvének 37. oldalán, az erdélyi román iskolákról a következőket állapította meg:

1911-ben az erdélyi négy gör. kel. püspökségnek 1552 teljesen román iskolája volt. A négy gör. kát. püspökség pedig 1096 felekezeti iskolát tartott fenn. Ezekon kívül volt 165 községi román iskola s így összesen 2813 autonóm román iskola volt Erdélyben, amelyekben 3353 tanító tanított kizárólag román nyelven. Ezek a tanítók a magyar államtól költségvetésileg biztosított fizetéskiegészítést élveztek, amelynek összege 1913-ban két millió aranykoronát tett ki.

A román iskolák száma 1914-ig 2901-re emelkedett s ezek az iskolák valamennyien nyilvánossági joggal bírtak s államérvényes bizonyítványokat adhattak ki.

Megállapított az is, hogy a Magyarországból Romániához csatolt területek összes elemi iskoláinak 49,1%-ában a tanítási nyelv a román volt, s ezzel szemben az állami iskolákat is ideértve a magyar iskolák az összes iskoláknak csak 43,9%-át tették ki.

E számokból nyilvánvaló, hogy a kérdéses területen több román iskola volt mint magyar, tehát elnyomatásról s a románok kulturális fejlődésének lehetetlenné tételéről beszélni nem lehet, annál kevésbbé, mert a kérdéses területek háborúelőtti román lakossága 2,948.186 lélek volt s így tekintettel a 2901 román iskolára, minden 1016 lélekre egy iskola jutott.

Ezzel szemben az 1924. évben kiadott hivatalos „Anuarul Statista“ adatai szerint (10. és 234. oldal) az ókirályságban 1913—14-ben csak 1418 lélekre jutott egy elemi iskola.

Ebből is megállapítható tehát, hogy a román oktatás elhanyagolásáról s az oktatás színvonalának alacsony színvonaláról inkább a régi királysággal kapcsolatban lehetne és kellene beszélni, mint az újonnan csatolt volt magyarországi területeket illetően.

De menjünk tovább. Popovici Joseph egyetemi tanár, amint azt a szenátus 1924 május 16-iki ülésében Daianu szenátor elmondotta, hivatalos adatok alapján megállapította, hogy pl. Krassószörényben, ahol a lakosság 37%-a román, az összlakosság 42,8%-a tud írni és olvasni, míg az ezzel szomszédos régi királyságbeli Mehedinte megyében csak 18,1% írástudó. Az erdélyi Hunyad megyében, melynek lakossága túlnyomóan román, 24,7% tud írni és olvasni, míg az ezzel szomszédos ókirályságbeli Gorsij megyében csak 17,6% tud írni és olvasni.

Ha pedig az összlakosság számát vesszük, az 1899. évi hivatalos adatok tanúsága szerint Románia összlakosságának 19.6%-a tud csak írni és olvasni, míg a többi analfabéta. E százalék megállapításánál természetesen a 7 éven aluliak számításba nem vettek.

Végül rá kell mutatnunk arra is, hogy a kultúrzóna központját képező székely vármegyékben az 1911. évi adatok szerint a lakosság-nak közel 50%-a írástudó, tehát nyilvánvaló ebből is, hogy nem az erdélyi és főleg a székely megyék kulturális nivójának emelésére van szükség, hanem inkább a régi királyság nagyszámú analfabétájának taníttatására és a hírhedt kultúrzóna nagyobb és szükségesebb hivatást töltött volna be a régi királyságban.

Ha a kultúrzóna lakosságának megoszlását tekintjük, akkor a következő szembe-tűnő számadatokat láthatjuk. A székely vármegyét számítva elsősorban, azt látjuk, hogy pl. Csik megyében az 1920. évi román népszámlálás adatai szerint 132.196 lélek számoltatott össze és ezeknek csak 17%-a, 22.418 román, 81.2%-a vagyis 106.640 magyar. Háromszékben és Udvarhelyen hasonló arányban van a magyar lakosság. Az 1910. évi magyar népszámlálás adatai szerint a székelyföld lakossága 78.7%-ban magyar és csak 18.1% román. Kétségtelenül nyilvánvaló tehát, hogy a kultúrzóna létesítésével a román kormány, főleg a székelyföldön, nem az amúgy is csekély számban levő s elemi iskolákkal a régi királyságnál jobban ellátott román nép nevelését és kultúrmívójának emelését akarja szolgálni, hanem ellenkezőleg azt a sovinizta célkitűzést, hogy a székelyek erőszakos elrománosításának útjában álló magyar felekezeti iskolákat lehetetlenné tegye, megsemmisítse s helyükbe a székelyföldet a románosítás célját maradék nélkül szolgáló állami iskolákkal áraszsa el.

Ennek a megállapításnak az igazságát dokumentálja Prie Oktaviannak, az 1920—21. évekbeli közoktatásügyi államtitkárnak a „Tara Noastra“ című lap 1923 szeptemberi számában megjelent „Sok magyar iskola van Erdélyben“ című cikke is, amelyben többek között a következőket írta:

„A román kormány nincsen abban a helyzetben, hogy az összes magyar felekezeti iskolákat egy csapásra államosítsa s aránylagosan megossza a különböző ethnikai csoportok között. Hogy ehhez a célhoz eljussunk, tanügyi rendszerünket kell tehát olyképpen átfőrnünk, hogy az megfeleljen az államérdeknek, vagyis a közoktatást kell államosítani. Ebből az következik, hogy az állam csak a saját iskoláit fogja segélyezni s a felekezeti iskolák segélyezéseit megtagadja. Ez esetben a magyar többséggel bíró területeket kivéve, nehéz lesz fenntartani a magyar iskolákat, mert a magyaroknak nem lesz anyagi ereje azok fenntartására. Iskoláik tönkremennek, elvesznek s helyüket az állami iskola fogja elfoglalni.“

Prie Oktávnak ez a kijelentése nemcsak jámbor óhajtás, nem is alap nélküli kecsegtetése a román soviniztáknak, hanem — mint a tények bizonyítják — alaposan megfontolt és lépésről-lépésre cél-tudatosan megvalósításra kerülő hivatalos program.

A felekezeti iskolák segélyezését nem lehetett ugyan egyszerre beszüntetni, de az évről-évre csökkentetik, ezzel szemben a felekezeti iskolák terhei emeltetnek. Csak egy példát hozunk fel ennek az állításnak az igazolására.

1929-ben a román állam közoktatásügyi költségvetése másfél-milliárd leit tett ki s ebből a közel két milliót kitevő magyarság összes felekezeti iskoláinak csupán 10 és fél millió államsegély jutott, holott ugyanazon évben a „kultúrzóna“ prémiumköltségei egy magukban 13 milliót emésztettek meg s a Balkánállamokban (tehát külföldön) levő román iskolák 33 millió segélyben részesítettek.

A magyar felekezeti iskolák államsegélye azóta még jobban (kb. 30%-al) csökkentetett.

Ezzel a fokozatosan csökkentett államsegéllyel szemben a román kormány a felekezeti iskolákat arra kötelezte, hogy a román nyelven előadandó tantárgyak (román nyelv, földrajz, történelem, román alkotmánytörténet) tanítására a kormány által megállapított maximális fizetés mellett román nemzetiségű tanárokat alkalmazzanak s e tárgyak tanítását még a román egyetemen képesített magyar anyanyelvű tanároknak sem engedi meg. Ennek a kényszerrendszabálynak a következménye az a képtelen helyzet, hogy pl. az 1927—28. iskolai évben az erdélyi református középiskolák most említett román tanárainak a reformátusok 2,400.000 leit kellett kifizessenek, holott ugyanakkor az iskolák államsegély címén ugyanazon időre az államtól összesen csak 3,636.382 leit kaptak. Az államsegély $\frac{2}{3}$ -ad részét tehát ugyancsak állami rendelkezéssel elvonták tőlük.

A felekezeti iskolák működését az anyagiakon kívül más, zaklató intézkedésekkel is nehezíti a román kormány. Ezek közül csak a következőket említjük meg.

A kultúrzóna területén működő felekezeti iskolába a szülő csak az esetben irathatja be gyermekét, ha előzőleg az állami iskola igazgatójánál bejelenti erre vonatkozó szándékát s bemutatja a gyermek születési, újraoltási, illetőségi stb. stb. bizonyítványát. Ahány bizonyítvány, annyi szekatúra s ugyanannyi 150—200 lei haszontalan kiadás. A bejelentés után következik előbb a szelíd puhítás és rábeszélés, majd a többé-kevésbé burkolt fenyegetőzés s aztán a hírhedt „névelemzés“. Hogy a „névelemzés“ mit jelent, azt itt nem fejtegetjük bővebben, elég erről csak annyit mondani, hogy a szokásos magyar hangzású vagy értelmű nevektől való eltérés esetén a 100%-os magyar anyanyelvű gyermeket is az állami iskolába kényszerítik. Az állami iskolából felekezeti iskolába a tanuló soha sem léphet át. Az állami alkalmazásban levő szülők gyermekei csak állami iskolába járhatnak. A szerzetes iskolák kizárólagos tannyelve a román. A felekezeti iskolák épületeit, férőhelyiségeit, tanszereit stb. indokolatlanul kifogásolják, ez alapon az iskolát bezárják s a tanítványokat erőszakkal a román iskolába viszik át, stb. stb.

Ilyen módon s a „kultúrzóna“ égisze alatt pl. Csík megyében 80—90%-os magyar többségű 96 községben létesítettek már állami iskolát, amelyeknek 200 tanítója közül 96 román származású s legnagyobb részük az ókirályságból áthozott prémiumos tanító. Ez a 96 tanító magyarul nem tud, tehát a magyar gyermeket sem meg nem érti, sem magát velük megértetni nem tudja.

Csíkseredában 1920-ban, a román népszámlálás hivatalos adatai szerint 9924 magyar s 268 román lakott. Ennek dacára az állami

iskola öt tanítója közül négy magyarul egy szót sem tudó regáti. A esik-szentmártom 907 magyar (székely) gyerekeit 2 s a gyergyószentmiklósi 7994 székely gyerekeit 6 regáti tanító tanítja, akik magyarul egy szót sem tudnak. Az előbbi községben egy magyar tanító sincsen s Gyergyószentmiklóson is csak egy van, aki magyarul is ért. Gyergyó-Csomafalván is csak 123 román lakik 3696 székely között s ennek dacára az iskolában csak két regáti, magyarul nem értő tanító van.

És ez a helyzet az egész Székelyföldön, amit az is bizonyít, hogy Maros-Torda 400 tanítója közül 330 román.

KÜLÖN FEJEZETET kell szentelni az óvodák kérdésének, mert a legnagyobb lélekgyilkolás azokkal az ártatlan, 3—6 éves gyermekekkel történik, akik anyanyelvükön alig hogy gügyögni kezdettek s akiket a lelketlen sovíniszta politika máris arra kényszerít, hogy mielőtt még anyanyelvüket megtanulták volna, idegen nyelv jármát vegyék gyenge nyakukba.

Az 1924. évi törvény 48. §-a elrendeli, hogy „mindenütt, ahol az szükségesnek mutatkozik, az állam óvodákat létesít. A községek csak a közoktatásügyi miniszter engedélyével létesíthetnek óvodákat.“

A kormány a községek részére az engedélyt sohasem adja meg s á r. kát. egyház által Csík megyében fenntartott egyetlen magyar óvodát is, az 1929. év folyamán háromszor bezáratta. Hogy a román nyelvű állami óvodák kérdésében a kormány milyen nagy mértékben vetette magát a székelyföldre, egy összehasonlítás bizonyítja. A szintén kultúrzonába tartozó, nagy, majdnem kizárólagos román többségű Hunyad megyében, az 1920. évi román népszámlálás szerint 326.590 román lakos részére csak 38 állami óvoda van, míg a majdnem kizárólagosan székely lakosságú Csík megyében 132.196 székelynek 59 magyar községében 52 állami óvoda létesített s a 99%-ban csak magyarul értő székely gyermekek legnagyobb részben magyarul nem értő, regáti óvónők gondjaira vannak bízva.

Háromszék megyében ugyancsak 47 községben létesített az állam óvodát s a 78.5%-ban magyar gyermekeket 63 óvónő gondozza, akiknek 72%-a magyarul nem tudó, regáti nő.

Ez a helyzet azóta sem javult, sőt talán rosszabbodott. Amidőn még csak azt említjük meg, hogy az óvodák látogatása kötelező s a mulasztás rendkívül szigorú büntetéssel toroltatik meg, minden bővebb magyarázat nélkül leszögezhetjük, hogy a székelyföldi óvodákkal a román kormány a legnagyobb mérvű lélekmérgezést folytatja.

A kisebbségi elemi iskolákra vonatkozóan a román kormány az alappetícióra adott észrevételeiben azt a kijelentést tette, hogy a román állam nem engedi meg új kisebbségi elemi iskolák létesítését, azonban saját iskoláiban párhuzamos osztályokat állít fel mindenütt, ahol arra szükség van, s ezekben az oktatás nyelve az illető kisebbség anyanyelve.

Miután a párizsi kisebbségi egyezmény 9. §-a értelmében a kisebbségeknek joguk van arra, hogy „saját költségükön... iskolákat és más nevelőintézeteket“ létesítsenek, igazgassanak stb. s „azokban saját nyelvüket szabadon használhatják“ s ugyanez, valamint a 10. szakasz

a román államot ezen iskolákkal szemben a saját iskoláival egyenlő elbánásra s segélyezésre kötelezi, a román kormány ezen tagadó álláspontja már magában véve a kisebbségi egyezménynek megsértését képezi.

Alig hisszük, hogy az újabb panasszal életre hívott új eljárás során ez a sérelem ismét hallgatással mellőzhető legyen, annál kevésbbé, mert az azóta előterjesztett adatokból ki fog tűnni, hogy a román kormány a kisebbségi párhuzamos osztályokra vonatkozólag előterjesztett kijelentése a való és tényleges helyzetnek nem felel meg.

A PÁRIZSI KISEBBSÉGI szerződés által biztosított székely iskolai autonómia meg nem valósítása s a kultúrzonának a székelyföldre való kiterjesztése érzékeny sérelmet okoz a székelyföldi középiskolai oktatás szempontjából is.

Így Marosvásárhelyen, ahol az 1920. évi román népszámlálás adatai szerint 23.178 magyar lakossal szemben csak 3947 román lakott, az összes községi iskolák államosítottak és sem a városban, sem a megyében sincsen egyetlen magyar tannyelvű állami iskola.

Gyergyószentmiklóson 1920-ban 7994 magyar lakossal szemben csak 466 román volt s az ottani állami gimnázium román gimnáziummá alakítottak s a párhuzamos magyar osztályokat is régen megszüntették.

Csíkszeredában, ahol egy pár román hivatalnokon kívül mindenki székely-magyar, a polgári leányiskolából egy román tannyelvű fiú- és leánygimnáziumot csináltak, amelyben a tanórákon kívül magyarul társalgó leányokat megalázó büntetésben részesítették.

Háromszéken, ebben a majdnem 80%-os magyar lakosságú megyében a magyar tanítóképezdét, a fiú- és leánygimnáziumot, valamint az összes polgári iskolákat román tannyelvű iskolákká tették s e megyében sincsen egyetlen magyar tannyelvű állami középiskola.

Udvarhelyen, ahol 10.192 lakosból csak 211 román, i 930-3 i-ben 6 román iskola működött, amelyekben 242 román s 547 magyar gyermek részesült kizárólag románnyelvű oktatásban.

Ezek után hinni akarjuk, hogy a most beadott újabb panasz s az abban felsorolt újabb tények és bizonyítékok alkalmul fognak szolgálni arra, hogy a Népek Szövetségének Tanácsa mulasztását helyrehozza, mert ha a Tanács most sem talál módot arra, hogy az erdélyi magyarok iskolasérelemit orvosolja, akkor a Népek Szövetségének garanciája alá helyezett kisebbségek örökre elvesztik hitüket a nemzetközi szerződésekkel és az azokat papíron garantáló „Népek szövetségével” szemben.

PAPP JÓZSEF